

Hz. Peygamber'in (sav) Çocuklarla İlişkileri Üzerine Tespit ve Değerlendirmeler

Adem Apak
Doç. Dr., UÜ. İlahiyat Fakültesi
ademapak@uludag.edu.tr

Özet

Son ve mükemmel din olan İslam, bütün insanlık için evrensel mesajlar, eğitim sistemi ve davranış düzeni sunmuştur. Müslümanlar için hem eğitim sistemi, hem de davranış düzeni konusunda en güzel model Hz. Muhammed'dir. Bundan dolayı Müslümanlar Hz. Muhammed'in hayatını bütün detaylarıyla öğrenmeli ve yeni nesillere öğretmelidirler. Eğer bu önemli hususu ihmal ederlerse, onların çocukları, hayatlarında kendilerine başka modeller bulacaklardır. Bu makalede biz Hz. Peygamber'in çocuklara ve gençlere karşı davranışlarından bazı örnekler sunmak istiyoruz.

Abstract

Some Remarks and Evaluations on the Prophet's (pbuh) Connections with Youths and Children

Islam, the last and perfect religion, has presented to humanity universal messages, an education system and a behaviour pattern. For Muslims, in terms of education system and behaviour pattern, the best model is the Prophet Mohammed. Therefore, Muslims have to learn The Prophet's life in details and to teach him new generations. If they neglect this important issue, their children would find other models. In this article we want to pre-

sent some examples of the Prophet's behaviours towards young people.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, çocuk, genç, Ali, Fatıma, Zeyneb, Zeyd b. Harise, Umame.

Key Words: Prophet Muhammad, child, youth, Ali, Fatıma, Zeynep, Zeyd b. Harise, Umame.

Giriş

Genel olarak insanlar çocuk sahibi olmak için büyük arzu beslerler. Çünkü bütün canlılarda olduğu gibi her insanda, bu dünyada kendi soyunu devam ettirme konusunda fitri bir duygu vardır. Dolayısıyla çocuklara karşı alâka ve sevgi insanın zihin kodlarında kökleşmiş durumdadır. Bununla birlikte, çocuk sahibi olmanın icap ettirdiği sorumluluğu gereği gibi yerine getirme hususunda insanların aynı dikkat ve şuurulluk içerisinde olduklarını söylemek zordur.

Çocukluk ve hemen ardından yaşanan gençlik süreci, insan hayatının en önemli, en kritik ve hatta en sorunlu dönemidir. Çünkü fertler; gerek fizikî, gerekse rûhi açıdan gelişim, değişim ve etkileşimi özellikle bu süreçte yaşamaktadırlar. İnsanda edep ve ahlâk eğitiminin temeli bu dönemde atılır, mesleğe ve hayata atılma da yine aynı süreçte gerçekleşir. Çocukluk çağını aşan genç kimliğini, karakterini ve kişiliğini bu dönemde kazanmaya başlar; iyi veya kötü alışkanlıkları, faydalı veya zararlı bilgileri de yine bu zaman diliminde edinir. Aynı şekilde temizlik, disiplinli ve düzenli çalışma, ana-babaya, büyüklere ve çevreye saygı, hoşgörü, sabır ve yardımlaşma, insan sevgisi, doğruluk, adalet gibi güzel erdemlerin temelleri de insanın ruhunda bu süreçte atılır.

Son ve mükemmel din olan İslâm, bütün insanlık için evrensel mesajların yanı sıra aynı zamanda bir eğitim sistemi, toplumlar ve insanlar arası ilişkilerin temeli olan bir değerler ve davranışlar düzeni vaz'etmiştir. Gerek eğitim sistemi, gerekse davranış düzeni konusunda insanlık için en güzel örnek ise şüphesiz bu dinin mübelliği Hz. Muhammed'dir.(sav). Bundan dolayı Rasûl-i Ekrem'in (sav) bir eğitimci olarak yeni yetişen nesillere yaklaşımını, onlarla olan ilişkilerini doğru bir şekilde tespit etmek, onun tavır ve davranışlarının gerisinde yatan temel prensipleri kavramak ve çocuklarını bu doğrultuda yetiştirmek Müslüman toplumların en öncelikli görevi olmalıdır. Başta milletimiz olmak üzere bütün Müslüman toplumlar, gelecekte dünya milletleri arasında saygın bir yer ve etkinlik kazanmak istiyorlarsa çocuklarını ve gençlerini geleceğe en iyi şekilde hazırlamakla yükümlüdürler. Bu hususta Müslüman milletlerin kuşkusuz en büyük avantajı, hayatın her alanına dair insanî ve irfanî çözümler sunan bir dinlerinin olması, daha da önemlisi bu dini bütün davranış-

larıyla yaşayan ve örnek olan Hz. Muhammed (sav) gibi bir önderlerinin bulunmasıdır. Hayatı incelendiğinde dinî alanda olduğu gibi sosyal konularda da Allah Rasûlü'nün (sav) bütün uygulamalarıyla özelde Müslümanlar, genelde de bütün insanlık için çağları aşan evrensel davranış örnekleri sunduğu görülecektir.

A. Hz. Peygamber'in (sav) Çocuklara Yaklaşımı

Nesli korumak ve geliştirmek bütün semavî dinlerde olduğu gibi İslâm'ın da temel hedeflerinden biridir. Bu hedefe ulaşmak ise ancak fiziki ve rûhi açıdan sağlıklı çocuk sahibi olmak, yetiştirmek ve doğumundan başlayıp evlenmesiyle noktalanacak şekilde onun hayatının tüm safhalarıyla ilgilenmekle mümkün olur. Rasûl-i Ekrem (sav), evliliği, çocuk sahibi olmayı ve çocuk yetiştirmeyi teşvik etmiştir. “Dört şey Peygamber'in sünnetindedir: Haya, güzel koku sürünmek, misvak kullanmak ve evlenmek”¹ “Kimin evlenme külfetine gücü yeterse, evlensin. Zira evlilik, gözü haramdan son derece korur. İffet de o nispette muhafaza eder.”² “Nikâha rağbet ediniz, çoğalınız. Ben kıyamet günü sizin çokluğunuzla, diğer ümmetlere karşı iftihar edeceğim”.³ “Gençler! Evlilik külfetlerinin altından kalkabileceğine güvenenleriniz evlensin. Çünkü evlilik, gözü ve cinsel arzuları zinadan korur. Aksi halde (zinadan korunmak için) oruç tutunuz”.⁴

Evlilik gerçekleştirip çocuk sahibi olduktan sonra onların gözetilip yetiştirilmesi gerekir. Bu sorumluluğu hatırlatma sadedinde Allah Rasûlü (sav) şöyle buyurur: “Hepiniz çobansınız ve hepiniz emriniz altındakilerden sorumlusunuz”.⁵ Hz. Peygamber (sav) ayrıca çocuklarının yetişmesine ihtimam gösteren ana-babaları övmüş ve “Bir baba, çocuğuna iyi terbiyeden daha değerli bir armağan vermemiştir”⁶ buyurmak suretiyle çocukların güzel bir şekilde terbiye edilmesinin ehemmiyetine işaret etmiştir.

Çocuklara karşı derin bir sevgi ve şefkat besleyen Hz. Peygamber (sav), kendilerini ciddiye alıp seviyelerine inmek suretiyle onların problemleriyle ilgilenmiştir. Onun çocukları kucağına alıp sevdiği ile ilgili pek çok rivayet bulunmaktadır. Nitekim bir defasında Hz. Peygamber (sav) torunu Hasan'ı öperken yanında bulunan bedevî kabile reislerinden Akra' b. Hâbis “Siz çocukları öper misiniz? Benim on çocuğum var, hiçbirini öpmedim” der. Gerçekten de katı, acımasız ve

¹ Nesaî, *İşratü'n-Nisâ* 1.

² Ebû Dâvûd, *Nikâh* 1; İbn Mâce, *Nikâh* 1.

³ İbn Mâce, *Nikâh* 1.

⁴ Buhârî, *Savm* 10.

⁵ Buhârî, *Cuma* 11.

⁶ Buhârî, *Birr* 33.

sert mizaçlı olan çöl Arapları, Hz. Peygamber'in (sav) çocuklara gösterdiği sevgi ve acımayı hiçbir zaman anlayamamışlar, onun çocuklara karşı tavırlarını tuhaf bir şey olarak karşılamışlardır. Bunun üzerine Rasûl-i Ekrem (sav) muhatabına "Merhamet etmeyene merhamet olunmaz" cevabını verir. Yine "Siz çocukları öper misiniz? Biz öpmeyiz" diyen başka bir şahsa, "Allah senin kalbinden merhameti alıp çıkardıysa ben ne yapabilirim" buyurmuştur.⁷

Allah Rasûlü (sav) çağdaşlarının şaşkın bakışları arasında çocukları hoş tutmuş ve onların her türlü makul isteklerini yerine getirmeye gayret göstermiştir. Namaz kılarken, hatta hutbe okurken dahi bu tutumunu değiştirmemiştir. Kaynaklar, onun torunu kucağında iken namaza geldiğini, çocuğu bırakıp namaza durduğunu, secdede iken çocuğun sırtına binmesi üzerine secdeyi uzattığını; kızlarından Zeyneb'in (rah) kızı Ümâmeh'i namazda omzuna aldığını naklederler.⁸

Sahâbeden Enes b. Mâlik (ra), ailesi tarafından Hz. Peygamber'e (sav) hizmet etmesi için verilmişti. Enes (ra) on yıl süreyle Allah Rasûlü (sav) ile birlikte kaldığını, bu süre içinde kendisinin bir defa dahi "Bunu niçin böyle yaptın veya yapmadın" şeklinde bir soruya muhatap olmadığını zikreder.⁹ Aynı sahâbinin bu konudaki bir başka anısı şöyledir: "Rasûlüllah bir gün beni bir iş için gönderdi. Ancak ben sokakta oynayan çocuklara katıldım. Belli bir süre, geçtikten sonra Rasûlüllah(S.a.v.) bulduğumuz yere geldi ve bana 'Enescik gönderdiğim yere gittin mi?' diye sordu. Ben de 'hemen gidiyorum Ey Allah'ın Rasûlü' cevabını verdim".¹⁰

Çocukların, büyüklerin telkin ve tâlim ettikleri değerleri ve davranış modellerini içten benimseyip hayat boyunca bunlara sahip çıkması ve içselleştirmesi, her şeyden önce kendi ailesi içerisinde "dost ve güvenilir" bir çevrede yaşadığının tecrübesini edinmesine bağlıdır. Dolayısıyla çocuğun bu temel ihtiyacının yeterince karşılanması ve ona sevgi, şefkatle ilgi gösterilmesi gereklidir. Rasûlüllah'ın (sav) çocuklarla ilişkilerinde göze çarpan en başta gelen hususiyet, onların dostluğunu ve güvenini kazanmak için gösterdiği gayrettir. Nitekim kendisi çocuklarla özel olarak ilgilenmiş, onları muhatap almış, onlarla her karşılaştığında selam vermiş, hatırlarını sormuştur.¹¹ Onlarla şakalaşmış¹², yolculuk esnasında torunlarını

⁷ Buhârî, *Edeb* 18.

⁸ Buhârî, *Fedâilü's-Sahâbe* 22, *İlim* 18; Tirmizî, *Menâkıb* 9, *Birr* 57; Ebû Dâvûd, *Tereccül* 15, İbn Mâce, *Edeb* 3.

⁹ Buhârî, *Vesâyâ* 25.

¹⁰ Müslim, *Fedâil* 51, 54.

¹¹ Buhârî, *Edeb* 81; Müslim, *Selâm* 15.

¹² Buhârî, *İlim* 18; Tirmizî, *Birr* 57; Ebû Dâvûd, *Edeb* 92.

bineğine almıştır.¹³ Hasta olan çocuklara da özel olarak geçmiş olsun ziyaretlerinde bulunmuştur.¹⁴ Rasûl-i Ekrem (sav) mevsimin ilk çıkan meyvelerini onlara ikram etmiştir. Onların dünyalarına girerek hoşlanacakları adlar takmak suretiyle kendileriyle şakalaşmış, hatta onları eğlendirmiştir. Bütün bu sıcak yakınlıktan dolayı çocuklar da onu çok sevmişlerdir. Öyle ki, yolculuktan döneceği zaman hep birlikte toplanıp kendisini karşılamaya çıkmışlardır. Nitekim Hicret esnasında Ebû Eyyüb el-Ensâri'nin (ra) evine misafir olacağı sırada Neccâroğulları'nın küçük kızları memnuniyetlerini ifade sadedinde def çalıp şarkı söylemişlerdir. Hz. Peygamber (sav) onlara “Beni seviyor musunuz?” diye sorduğunda onlar da “Evet yâ Rasûlallah” cevabını vermişler, bunun üzerine de “Ben de sizleri seviyorum” sözüyle mukabelede bulunmuş ve bu ifadeyi üç defa tekrarlamıştır.¹⁵ Yine o, Medine dışında da çocuklara gösterdiği ilgi ile bilinecek ki, Umretü'l-Kazâ için Mekke'ye gittiğinde şehirde meskûn bulunan Hâşimoğulları'nın çocukları kendisini karşılamışlar, önünden ve ardından koşuşmuşlardır.¹⁶

Hz. Peygamber (sav) döneminde çocuklar sosyal hayatın bir parçasıydı. Rasûlüllah'ın (sav) çağrısıyla Bayram namazının kılınacağı yere kadınlarla birlikte onlar da çıkarlardı.¹⁷ Kaynakların bildirdiğine göre Rasûl-i Ekrem (sav), çocukların sağlık ve güvenlikleriyle de yakından ilgilenmiş, bu doğrultuda savaşlarda özellikle kadınların ve çocukların öldürülmemesini emretmiştir.¹⁸ Çocukların ekonomik yönden güçlü olmalarını önemsemiş, babalarının malı varken başkalarına muhtaç düşmelerini önlemek için gerekli tedbirler almış; malının tamamını Allah yolunda harcanmak üzere vasiyet etmek isteyen sahâbeden Sa'd b. Mâlik'in (ra) bu tavrını hoş karşılamamış, ona “Çocuklarına ne bıraktın?” diye sormuş, bir şey bırakmadığını öğrenince de malının onda dokuzunu çocuklarına bırakmasının gereğine işaret etmiştir. Onun ısrarı üzerine üçte birini vasiyet etmesini istemiş, bu miktarı bile çok bulduğunu belirtmiştir.¹⁹ İmkânı olduğu halde Tebük seferine katılmayan, bundan dolayı Müslümanlar tarafından dışlanan Ka'b b. Mâlik'in (ra) tevbesi Allah tarafından kabul edilince, onun bütün malını tasadduk etmek istemesi üzerine, Allah

¹³ İbn Mâce, *Edeb* 48.

¹⁴ Buhâri *Merda* 9.

¹⁵ Diyarbekri, *Hâmis*, Mısır 1302, I, 385.

¹⁶ Buhâri, *Umre* 14.

¹⁷ Buhâri, *İydeyn* 15-16.

¹⁸ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, İstanbul 1981, I, 447-448; Buhâri, *Cihad ve's-Siyer* 147-148.

¹⁹ Tirmizî, *Cenâiz* 6.

Rasûlü (sav) malının bir kısmını ailesinin geçimine ayırmasının kendisi için daha hayırlı olacağını ifade etmiştir.²⁰

Hız. Peygamber (sav) namaz kıldırırken çocuk ağlaması duyunca, ağlayan çocuğun üzülmemesi ve annesinin huzursuz olmaması için kısa süreler okuyarak namazı çabuk bitirirdi. Hatta bazen namaza dururken Kur'ân'dan uzun bölümler okumayı düşünse bile, ağlama sesi duyunca bundan vazgeçer, namazı kısa sürede tamamlardı. Bu uygulama Hız. Peygamber'in (sav) çocuklara merhametini açıkça ortaya koyar.²¹ Bu konuda kendisinden de şu şekilde bir rivayette bulunulmuştur: "Ben namaza okuyuşumu uzatmak niyetiyle dururum. Fakat geriden bir çocuğun ağlamasını duyunca, annesine güçlük çıkarmamak için namazımı kısa keserim".²²

Hız. Peygamber (sav) çocukları istismar etme, onları sözgelimi savaş meydanı gibi yaşlarına uygun olmayan alanlara sürme yoluna asla tevessül etmemiştir. Rivayete göre Bedir Seferi'ne çıkarken Medine dışında ordusunu durdurmuş; burada yaptığı kontroller neticesinde yaşlarını küçük gördüğü bazı sahâbileri geri çevirmiştir. Onun orduya almadıkları arasında on dört yaşlarında bulunan Abdullah b. Ömer (ra), Berâ' b. Âzib (ra) ve Zeyd b. Sâbit (ra) bulunuyordu. Allah Rasûlü (sav) o esnada on altı yaşında ki Umeyr b. Ebû Vakkâs'ı (ra) da geri çevirmek istemiş; ancak ağlaması ve aşırı ısrarı üzerine onun çarpışmalara katılmasına müsaade etmiştir. Uhud Savaşı'na çıkarırken de ordusunu tekrar gözden geçirerek yaşları küçük olduğu için yirmiye yakın çocuğu şehre geri göndermiştir. Hendek Savaşı esnasında ise buluş çağına girmemiş çocukların çalışmasına, toprağı kazma faaliyetine iştirakine müsaade etmiş; ancak kuşatma başlayınca çarpışmalardan korumak için onları ailelerinin yanına göndermiştir. Bu savaşta cepheye kalmaya izin verdiği çocuklar arasında yer alan Zeyd b. Sâbit'in (ra) ve Abdullah b. Ömer'in (ra) o sırada on beş yaşında bulunduğuna bakılırsa, bu yaşın altındakilerin evlerine gönderildiği anlaşılır. Hâlbuki bu savaşta kuşatmacıların sayısı Müslüman askerlerin sayısından üç kat fazla idi ve askere çok ihtiyaç duyuluyordu.²³

Medine'ye dokuzuncu hicrî yılda gelen yetmiş-seksen kişilik Benî Temim heyetiyle birlikte o sırada çocuk yaşta bulunan Amr b. Ehtem (ra) de bulunuyordu. Heyet üyeleri onu eşyalarının başına nöbetçi olarak bırakmışlardı. Rasûl-i Ekrem (sav) gelenlere birtakım hediyeler verdikten sonra içlerinde hediye almayan kimse olup olma-

²⁰ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, (thk. Mustafa es-Sakkâ-İbrahim el-Ebyârî-Abdülhâfız Şelebi), I-IV, Beyrut ts., IV, 180.

²¹ Buhârî, *Edeb* 18; Müslim, *Mesâcid* 42.

²² Buhârî, *Ezan* 65; Müslim, *Salât* 186, 192.

²³ Vakîdî, *Kitabu'l-Meğâzî*, (thk. Marsden Jones), I-III, Beyrut 1984, II, 453.

dığını sordu. Bunun üzerine sadece eşyalarının yanında bir çocuğun kaldığını söylerler. Hz. Peygamber (sav) onun da gönderilmesini isteyince Kays b. Âsım (ra) adlı heyet üyesi, onun kabileleri arasında saygınlığı bulunmayan bir çocuk olduğunu söyler. Peygamberimiz (sav) de “Olsun, o heyetle birlikte gelmiştir. Bahşiş almaya hakkı vardır” buyurmuş, ardından da çocuğu getirtip hediyesini sunmuştur.²⁴

Hz. Peygamber'in (sav) çocuklarla ilgili en önemli düzenlemelerinden biri de kız çocuklarını erkek çocuklarla eşit statüye getirmesidir. Hâlbuki İslâm öncesi dönemde Araplar toplumunda kız çocuğuna karşı davranışları, sosyal bir problem haline gelmiş ve hatta cina yet şeklini almıştı. Câhiliyye döneminde kız çocuğu ailede maddî bakımdan bir yük, sosyal açıdan da bir utanç kaynağı kabul edilirdi. Ayrıca Araplardan bir kısmı çocuklarını ekonomik ve sosyal endişelerle öldürülürlerdi. Bu adeti ortadan kaldırmak amacıyla Kur'an-ı Kerim'de câhiliyye insanının kız çocuğuna karşı tutumu kötülenmiş, çocukların öldürülmeleri şiddetle kınanmış ve yasaklanmıştır.²⁵ Üstelik Hz. Peygamber (sav) kız çocuğuna özel önem vermiş, kız çocuğu yetiştirenleri bilhassa övmüştür: “Her kim buluş çağına ulaşmalarına kadar iki kız çocuğunun bakımını, nafakasını, terbiye ve yetiştirilmesini üzerine alır ve bunu yerine getirirse o kimse kıyamet günü benimle şöyle olacaktır” dedikten sonra parmaklarını birbirine kavuşturmuştur.²⁶ Buna karşılık kız çocuğunu hakir görmeyi ve ona karşı kötü duygu ve düşünceler beslemeyi de kınamıştır.²⁷

Hz. Peygamber (sav) savaş esirleri arasında bulunan çocuklara dahi ilgi göstermiştir. Kureyza esirleri arasında bulunan buluş çağına ermemiş çocukların annelerinden ayrılmamalarını emretmiştir.²⁸

Hz. Peygamber'in (sav) öğretisi dikkate alındığında çocuğun anne baba üzerindeki hakları, ona güzel bir isim koyma, iyi bir eğitim ve öğretimden geçirme, evlendirme ve kardeşler arasında eşit muamele etme şeklinde özetlenebilir. Hz. Peygamber (sav) çocuklara ad koyma konusunda titiz davranılması gerektiğini bildirmiş, bu konuda ısrarlı tavsiyelerde bulunmuştur: “Siz kıyamet gününde kendi isimleriniz ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız, bu sebeple çocuklarınıza güzel isimler koyunuz”.²⁹ Bu doğrultuda putperestliği çağrıştıran ve İslâm adabına uymayan adların değiştirilmesini tavsiye

²⁴ Vakıdî, *Meğâzî*, III, 979-980. Bu konuda geniş bilgi için bk. Öcal, Mustafa, “Hz. Peygamber'in Çocuk Eğitimindeki Metodu”, *Hiz. Muhammed ve Gençlik*, Ankara 1995, s. 73-79.

²⁵ Nahl, 16/58-59.

²⁶ Müslim, *Birr* 149.

²⁷ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VIII, 156.

²⁸ Makrizî, *İmtâü'l-Esmâ*, (thk. Mahmud Muhammed Şakir), ts., s. 251.

²⁹ Ebû Dâvûd, *Edeb* 69.

etmiş ve bu tür isimleri kendisinin de değiştirdiği olmuştur. Çocuklara Allah'tan başkasına kulluk anlamı taşıyan Abdü'l-Kâbe, Abdü Kusay, Abdü'l-Uzza, Abdü Menaf gibi isimler koymayı haram kabul etmiş ve bunları başka isimlerle değiştirmiştir.³⁰

Günümüzde sıkça sözü edilen çağdaş sorunlardan birisi de çocuk haklarıdır. Çocukların da yetişkin insanlar gibi bazı haklara sahip olabileceği, ancak yakın zamanlarda farkına varılmış olan bir konudur. Oysa Hz. Peygamber (sav) tarafından insanlığa sunulmuş olan İslâm mesajının en karakteristik özelliklerinden birisi çocuk, yetim, kadın, köle, fakir gibi toplumun en zayıf, savunmasız, ezilme ve istismara müsait mensuplarının haklarına sahip çıkarak, onları insanca bir ortamda ve güven içerisinde yaşatmak projesidir. Toplumsal çürümenin yaşandığı İslâm öncesi Arap toplumunda bu güçsüz unsurların nasıl ezildiği ve yaşama hakkına varıncaya kadar en tabii temel haklarının bile hiçe sayıldığı bilinen bir gerçektir. İşte böyle bir toplumsal ortamda Hz. Peygamber (sav) çocuk haklarından söz etmiş ve bunların ısrarlı takipçisi olmuştur. Bu hususta en çarpıcı örnek İslam dininin yetim çocuklar ve onların hakları ile ilgili emridir:

“Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (buluğa) erdiklerinde, eğer reşit olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (ve mallarını geri alacaklar) diye israf ederek ve aceleye getirerek mallarını yemeyin. (Velilerden) kim zengin ise (yetim malından yemeğe) tenezzül etmesin. Kim de fakir ise, aklın ve dinin gereklerine uygun bir biçimde (hizmetinin karşılığı kadar) yesin. Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun. Hesap görücü olarak Allah yeter. Miras taksiminde (kendilerine pay düşmeyen) akrabalar, yetimler ve fakirler hazır bulunurlarsa, onlara da maldan bir şeyler verin ve onlara (gönüllerini alacak) güzel sözler söyleyin. Kendileri, geriye zayıf çocuklar bıraktıkları takdirde, onlar hakkında endişeye kapılanlar, (yetimler hakkında da) ürperip korksunlar. Allah'a karşı gelmekten sakınsınlar ve doğru söz söylesinler. Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, ancak ve ancak karınlarını doldurmasıya ateş yemiş olurlar ve zaten onlar çılgın bir ateşe (ceheneme) gireceklerdir”.³¹

Çocukların bakımı, beslenmesi, tedavisi ve her tür zarurî ihtiyaçları ana-baba tarafından karşılanmalı, eğer yoksa bütün bu sorumlulukları devlet üstlenmelidir. İslâm anlayışına göre çocuğun himayesiz ve sahipsiz bırakılması söz konusu olamaz. Nitekim Allah'ın Rasûlü (sav) “Velisi olmayanın velisi benim” sözleriyle toplumdaki kimsesizlere sahip çıkmış, rahmet kanatlarıyla onların üzerine eğilmiştir.³²

³⁰ Buhârî, *Edeb* 108.

³¹ Nisâ, 4/6-10.

³² Tirmizî, *Cihad* 21.

Çocuğun bakımı ve himayesi kadar, iyi bir şekilde eğitilmesi de önemlidir. Hz. Peygamber (sav) bunu da çocuğun ana-babası üzerindeki haklarından birisi olarak zikreder.³³ Kuşku yok ki, çocukların eğitilmesinde ana-babanın payı büyüktür. Zira çocuklar yetişme çağlarından itibaren onları örnek almakta ve hatta taklit etmektedirler. Bu bakımda başta anne ve baba olmak üzere bütün aile bireyleri çocuklara iyi örnek olmalıdırlar. Allah Rasûlü (sav) yakın çevrenin çocuğun kişilik yapısına tesirini şu şekilde ifade eder: “Her çocuk fitrat (hak dini kabul edebilecek nitelikte) üzerine doğar. Bundan sonra ana-babası Yahûdî ise onu Yahûdî yaparlar. Hıristiyan ise Hıristiyan yaparlar, Mecûsi ise Mecûsi yaparlar”.³⁴ Çocuğun ahlâkî gelişimi yönünden de durum aynıdır. Çocuk doğruluğu da yalancılığı da, iyiyi de kötüyü de ebeveyninden öğrenir. Bir gün Allah Rasûlü (sav) sahâbeden Abdullah b. Amr’ın (ra) evinde misafir iken, annesi oğlunu çağırarak kendisine bir şey vereceğini söyledi. Peygamberimiz (sav) bunun üzerine oğluna ne vereceğini sordu. Annesi de hurma vereceğini ifade etti. Allah Rasûlü (sav) “Eğer aldatıp da bir şey vermeseydin, sana bir yalan günahı yazılacaktı” buyurdu.³⁵

Çocuk, ana-babası için yalnızca gönül eğlendirecek bir sevgi ve tatmin konusu değildir; onun her bakımdan ve zamanın şartlarına uygun şekilde yetiştirilip eğitilmesi, güzel ahlâkla süslenmesi ve iyi bir meslek edinmesi için çaba ve fedakârlık gösterilmesi gerekir. Bu sorumluluğunu tam olarak idrak etmiş ve bunun gereğini yerine getirmiş olan ana-baba, çocukları için bütün maddî değerlerin üstünde, Allah Rasûlü’nün (sav) ifadesiyle, “en güzel miras”ı bırakmış olmaktadır.³⁶

Küçük ya da büyük, tüm insanların en temel hakkı yaşamaktır. Dünyaya gelen her çocuk yaşamalı, hayatını sürdürebilmek için gerekli maddî ve manevî imkânlarla kavuşturulmalıdır. Bu hakkın ortadan kaldırılması için hiçbir gerekçe meşru olmaz. İslâm öncesi Arap toplumunda özellikle kız çocuklarının yaşama hakkı, ana-babaları tarafından acımasızca çiğneniyordu. Bu tutum Kur’ân-ı Kerîm’de şiddetle tenkit edilerek reddedilmiş olup maddî ve sosyal endişelerle çocukların öldürülmesi bir beyinsizlik ve sapıklık olarak nitelendirilmiştir:

³³ İbn Mâce, *Edeb* 3.

³⁴ Buhârî, *Cenâiz* 80; Müslim, *Kader* 22-25.

³⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 447.

³⁶ Tirmizî, *Birr* 33. Bu konuda geniş bilgi ayrıca için bk. Dodurgalı, Abdurrahman, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, İstanbul 1996, s. 133-284; Canan, İbrahim, “İslâm’da Aile Terbiyesi”, *İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu 2*, İstanbul 1996, s. 19-37; Özbek, Abdullah, “Bir Eğitim Kurumu Olarak Aile”, *İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu 2*, İstanbul 1996, s. 49-69; Çamdibi, Mahmud, “Ailede Çocuğun Ahlâkî Terbiyesi”, *İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu 2*, İstanbul 1996, 111-121.

“Beyinsizlikleri yüzünden bilgisizce çocuklarını öldürenler, Allah’ın kendilerine verdiği rızık Allah’a iftira ederek haram sayanlar, mutlaka ziyan etmişlerdir. Gerçekten onlar sapmışlardır. Doğru yolu bulmuş da değillerdir”.³⁷ Çocukların öldürülmesi ayrıca hesabı sorulması gereken büyük bir suç ve günahdır da: “Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Onları da, sizi de biz rızıklandırırız. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahdır”.³⁸ “Diri diri gömülen kız çocuğunun, hangi günahtan ötürü öldürüldüğü sorulduğu zaman..”.³⁹ Hangi şart altında olursa olsun çocuğun hayat hakkı korunmalıdır. Hz. Peygamber’in (sav) huzuruna gelerek, zina ettiğini ve bu fiile bağlı olarak hamile kaldığını itiraf edip, cezasının verilmesini talep eden bir kadının, cezasının doğumdan ve hatta çocuğu süttan kesmesinden sonraya ertelemesi olayı⁴⁰, bu hayat hakkında duyulan saygıyı dile getirir.

Çocuğun bir diğer önemli hakkı da, ana-babasından, diğer kardeşlerine kıyasla farklı, adaletsiz bir muamele görmemesidir; onun da ailenin imkân ve değerlerinden eşit olarak yararlanmasıdır. Hz. Peygamber (sav) anne babanın çocuklarına eşit muamele yapmasının onların görevi ve çocuğun da doğal hakkı olduğunu bildirmiştir.⁴¹ Bu hususta “Çocukların senin üzerindeki haklarından birisi de, onlara eşit davranmandır” buyurmuştur.⁴²

Eşit davranma konusunda çocukların kız-erkek, büyük-küçük, öz veya üvey olması arasında bir fark yoktur. Dolayısıyla ana-babanın hibe, hediye, miras gibi maddî konularda olduğu gibi, sevgi, ilgi ve şefkat gibi manevî hususlarda da çocukları arasında adaletli davranmaya gayret etmesi gerekir. Aksi halde kardeşlerin birbirini kıskanması ve birbirine karşı olumsuz bazı duygu ve düşüncelere kapılması kaçınılmaz olacaktır.

Allah Rasûlü (sav) çocuklara mal bağışlanmasında âdil davranılmamasını zulüm olarak değerlendirmiş, özellikle erkek çocukların üstün tutulup kızların aşağılandığı bir kültür ortamında bu durumu tersine çevirerek, kadın cinsiyle ilgili kalıplaşmış tutumları ortadan kaldırmayı amaç edinmiştir. O, öncelikle kız çocuğuna karşı kötü duygular beslenmesini men etmiştir.⁴³ Gerçekten de erkek cinsine göre kız daha nazik, korumasız ve zayıftır. Bu durumda kızlara daha fazla ilgi gösterip, onların yetişmesine katkı vermek, adalete en uy-

³⁷ En’âm 6/140.

³⁸ İsrâ 17/31.

³⁹ Tekvîr 81/8-9.

⁴⁰ Müslim, *Hudûd* 22.

⁴¹ Buhârî, *Hibe* 12-13; Müslim, *Hibât* 9-19.

⁴² İbn Mâce, *Ticaret* 67.

⁴³ İbn Hanbel *Müsned*, IV, 151.

gun olanıdır. Rasûl-i Ekrem (sav) bu hususta “Bağış ve ihsanlarda çocuklarınızın arasını eşit tutun. Eğer ben birini üstün tutacak olsaydım, kızları üstün tutardım” buyurur.⁴⁴ Günümüzde buna pozitif ayrımcılık denilmektedir. Kız çocuklarının ikinci sınıf muamele gördüğü ve horlandığı bir ortamda bu sözler ezber bozan ve çok anlamlı sözlerdir. Allah Rasûlü'nün (sav) her konuda kızlara öncelik vermeyi teşvik eden ve kız çocuğu yetiştirmenin büyük ecir ve sevabını dile getiren söz ve uygulamalarını da⁴⁵ bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Rivayete göre bir adam Peygamberimizin (sav) yanında oturuyordu. Bu sırada adamın erkek çocuğu yanlarına çıkageldi. Adam, çocuğu öpüp, dizlerine oturttu. Daha sonra kız çocuğu geldi. Adam onu ise yanına oturttu. Peygamber Efendimiz (sav) bu tavır üzerine muhatabını “Niçin ikisini bir tutmadın?” diye kınadı.⁴⁶

Burada sunulan örneklerde de görüldüğü gibi hediye, hibe, miras gibi maddî konularda ana-babanın tasarrufları, kardeşler arasında herhangi bir ayrıcalığa yer vermeyecek şekilde olmalıdır. “Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında adaleti gözetin”⁴⁷ anlamındaki sözleriyle Hz. Peygamber (sav) Müslümanların bu konuda dikkatini çekmiştir. Ana-baba maddî konularda olduğu kadar, çocuklarının her birine karşı gösterdiği sevgi ve ilgide de adaleti gözetmek durumundadır. Aksi takdirde kardeşler arasında kıskançlık ve düşmanlık duygularının uyanmasına yol açabilirler, bu da neticede aile içindeki huzuru tehdit eder.⁴⁸

B. Hz. Peygamber'in (sav) Çocukları ve Çocuklarıyla İlişkisi

Hz. Peygamber'in (sav) kendisine Mısır kralı Mukavkıs tarafından cariye olarak hediye edilen Kıptî asıllı Mâriye'den (rah) doğan İbrahim hariç bütün çocukları ilk hanımı Hatice'den (rah) doğmuştur. Erkek çocuklarının tamamı daha küçüklüklerinde vefat etmiştir.

Hz. Peygamber'in (sav) çocukları ve isimleri hakkında değişik rivayetler vardır. Altı çocuğu olduğu konusunda ittifak edilmiştir: Bunlardan iki erkek; Kâsım, İbrahim ve dört kız; Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Gülsüm ve Fâtıma'dır. Bazı rivayetlere göre onun Tâhir ve Tayyib adlı iki oğlu daha vardı. Bir diğer rivayete göre ise henüz bebekken ölen Abdullah adında bir oğlu vardı ve onun diğer isimleri Tâhir ve Tayyib idi. Bütün bu bilgiler bir araya toplanırsa, çocukların

⁴⁴ Buhârî, *Hibe* 12.

⁴⁵ İbn Mâce, *Edeb* 3; Tirmizî, *Birr* 33.

⁴⁶ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VIII, 156.

⁴⁷ Buhârî, *Hibe* 12-13; Müslim *Hibât* 13.

⁴⁸ Bu konuda bak. Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2004, s. 301-304.

toplam sayısı on iki olur. Bunlardan sekizi erkek ve dördü kızdır. Kızlar hakkında hiçbir görüş ayrılığı yoktur. Ancak erkek çocukların sayısı hakkındaki görüşlerde farklılıklar vardır. Bununla birlikte bütün rivayetler erkek çocuklar olarak Hatice'den (rah) olan Kâsım'ı ve Mâriye'den olan İbrahim'i kabul etmektedirler.⁴⁹

Kâsım, Hz. Peygamber'in (sav) en büyük oğlu olup nübüvvetten yaklaşık on bir yıl evvel doğmuştu. Ona izafeten Hz. Peygamber (sav) Ebû'l-Kâsım olarak tanınmıştır. Kâsım doğumundan birkaç yıl sonra ölmüştür. Rivayetlere göre o, Hz. Peygamber'in (sav) ilk çocuğu ve aynı zamanda ilk ölen çocuğu olmuştur. Allah Rasûlü (sav) onu çok severdi ve kendisine Ebu'l-Kâsım denmesinden hoşlanırdı. Nitekim sahâbiler kendisine bu isimle seslenmişlerdir.⁵⁰

Zeyneb'in (rah), Hz. Peygamber'in (sav) en büyük kızı olduğu ve Kâsım'dan sonra nübüvvetten on yıl kadar evvel doğduğu konusunda rivayetler ittifak halindedir. O genç kızlığı çağında teyzesinin oğlu Ebu'l-Âs ile evlenmiştir. Bedir Gazvesinden sonra Müslüman olmuş ve Medine'ye hicret etmiştir. Bedir Gazvesi'nde müşrik kocası Ebu'l-Âs esir alınca Zeyneb (rah) onun serbest bırakılması için annesi Hatice'nin (ra) hediyesi olan bir kolyenin de bulunduğu bir miktar para ve mücevherat göndermiştir. Ebu'l-Âs serbest bırakıldığında Hz. Peygamber (sav) ondan Zeyneb'i (rah) Medine'ye göndereceğine dair söz almış, damadı bu sözünü yerine getirmiştir. Fakat Zeyneb (rah) Medine yolunda iken müşriklerden Hebbâr b. Esved yolunu keserek onun bindiği deveden yere düşmesine sebep oldu. Zeyneb (rah) hamile idi ve bu düşme sonucu çocuğunu kaybetti. Zeyneb (rah), daha Medine'ye geldi, kocası ise Mekke'de müşrik olarak kaldı. Daha sonraları kocası bir-iki kere daha Müslümanların eline geçti. Fakat Zeyneb (rah) eşini yine himaye etti. En sonunda o da İslâm'ı kabul etti. Zeyneb (rah) kocasının Medine'ye gelmesinden kısa süre sonra Hicretin 8. yılında (M. 630) vefat etti.⁵¹

Zeyneb (rah) geride Ali adında bir erkek ve Ümâme adında bir kız çocuğu bıraktı. Hz. Peygamber (sav) Ümâme'yi çok severdi. Bunun hakkında meşhur bir rivayet vardır: Bir keresinde Hz. Peygamber (sav) namaz kılıyorken Ümâme'yi de omuzlarında taşıyordu. Rükua vardığında onu yere koyuyor, secdeden kalkınca yine omuzlarına

⁴⁹ Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I, (thk. Muhammed Hamidullah), Jerusalem, 1963, I, 405; İbn Abdilberr, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, I-VI, Kahire ts, (Dâru Nehdati Mısır), IV, 1819.

⁵⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 202; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-VIII, Beyrut ts. (Dâru Sâdır), I, 133.

⁵¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 30-36; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, IV, 1853-1854; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğabe*, (thk. Muhammed İbrahim-Muhammed Ahmed Aşûr), I-VII, ? 1970, (Kitabü's-Şi'b), VII, 130-131.

alıyordu.⁵² Bir defasında Hazreti Peygamber'e (sav) içinde altın bir kolye bulunan birkaç parça hediye gelmişti. Ümâme bir köşede oynuyordu. Rasûl-i Ekrem (sav) bu kolyeyi ailesinin en sevgili olanına vereceğini söyledi. Hz. Peygamber'in (sav) zevceleri bu şerefın Hz. Âişe'ye (rah) ait olacağını düşündüler. Fakat Hz. Peygamber (sav) Ümâme'yi (rah) çağırđı ve kolyeyi onun boynuna taktı.⁵³

Rukiyye (rah) Hz. Peygamber'in (sav) ikinci kızı idi. Zeyneb'den (rah), üç yıl sonra doğduğu rivayet edilir. Nübüvvetten evvel Ebû Leheb'in oğlu Utbe ile nişanlı idi. Nübüvvetten sonra Ebû Leheb oğulları Utbe ve Hz. Peygamber'in (sav) diğer kızı ile nişanlı olan Uteybe'ye nişanlarını bozmalarını istedi. Bunun üzerine her ikisi de Rasûl-i Ekrem'in (sav) kızlarından ayrıldılar.⁵⁴ Bunun üzerine Allah Rasûlü (sav) Rukiyye'yi (rah) Hz. Osman (ra) ile evlendirdi. Hz. Osman (ra) ve eşi Rukiyye (rah), Habeşistan'a ilk hicret edenler arasında idiler.⁵⁵ Onların burada bir oğulları dünyaya gelmiş ise de altı aylık iken ölmüştür. Rukiyye (rah) Medine'ye geldiğinde hastalandı ve Bedir Gazvesi esnasında vefat etti. Rasûlüllah (sav) Bedir Gazvesi sebebiyle kızının cenazesine katılamamıştır.⁵⁶

Ümmü Gülsüm (rah) Hz. Peygamber'in (sav) üçüncü kızıdır. Önce Uteybe b. Ebû Leheb ile nişanlıydı. Fakat Uteybe'nin babası Ebû Leheb'in isteği üzerine ondan ayrıldı. Bedir Gazvesi'nin ardından Hz. Osman (rah) ile evlendi. Hicret'in 9. yılında vefat etti. Hiç çocuğu olmamıştır.⁵⁷

Fâtıma (rah), Hz. Muhammed'in (sav) en küçük kızı idi. Nübüvvetin ilk yılında dünyaya geldi. Hicret'in ikinci yılında Hz. Ali (ra) ile evlendi. Onun Hz. Ali'den (ra) 5 çocuğu oldu. Bunlar Hasan, Hüseyin, Muhassin, Ümmü Gülsüm ve Zeyneb'dir. Fâtıma (rah) hicretin 11.yılında Hz. Peygamber'in (sav) irtihalinden altı ay sonra 29 yaşında vefat etti.⁵⁸

İbrahim Hz. Peygamber'in (sav) en küçük çocuğuydu. Mısırlı Mâriye'den (rah) hicretin 8. (M.630) yılında doğmuştur. Oğlunun do-

⁵² Buhârî, *Salât* 106; Müslim, *Mesâcid* 41; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 39-40.

⁵³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI,101; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 40.

⁵⁴ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğabe*, VII, 384; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I-IV, Mısır 1328, IV, 490.

⁵⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 204.

⁵⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 36-37; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*,IV, 1839-1843; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğabe*, VII, 113-115.

⁵⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 37-39; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*,IV, 1952-1953; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğabe*, VII, 384; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 490.

⁵⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 19-30 İbn Abdilberr, *el-İstiâb*,IV, 1893-1899; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğabe*, VII, 220-227.

ğumu kendisine Ebû Râfi (ra) tarafından müjdelendiğinde ona bir köle hediye etmiştir. Çocuk, Medine civarında yaşayan sütanneye verildi. Hz. Peygamber (sav) o eve sık sık oğlunu görmeye giderdi. İbrahim sütannesinin evinde vefat etmiştir.⁵⁹ Ömrü ile ilgili değişik rivayetler vardır. Bazıları vefatında 15 aylık olduğunu, bazıları 2.5 aylık ve diğerleri 1 yıl 10 aylık olduğunu söylerler. Hz. Âişe'nin (rah) rivayetine göre İbrahim 17 veya 18 ay yaşamış vefat edince de Cennetü'l-Bakî'e defnedilmiştir.⁶⁰

Hz. Muhammed (sav) iyi ve müşfik bir baba idi, çocuklarına samimi ve içten bir sevgi besliyor, yeri geldikçe bu sevgisini açıkça gösteriyordu. Çocukları ile olan ilişkileri sadece maddî ve geçici duygulara değil, derin sevgiye dayanıyordu. O her şeyden önce çocuklarının dünya ve âhiret hayatlarında gerçekten mesûd, bahtiyar ve başarılı olmalarını istiyordu. Çocuklarına iyilik, takva ve ahlâkî mükemmellik gibi ebedî değerleri miras bıraktı. Ayrıca çocukların Allah yolunda olmaları, hayatın yanlış ve kötü yollarından kaçınarak hakiki ve kalıcı huzur ve mutluluğa ulaşmaları için evrensel eğitim esasları bıraktı.

Hz. Muhammed (sav) çocuklarını çok severdi. Sahâbeden Enes b. Mâlik (ra) bu konuda şöyle der: "Aile efradına karşı Peygamber'den daha müşfik olan hiç kimseyi görmedim. Oğlu İbrahim'in Medine'nin kenar mahallerinde oturan bir sütanesi vardı. Sütannenin kocası bir demirci idi. Beraberinde biz de olduğumuz halde Hz. Peygamber (sav) oraya giderdi. Varınca demircinin dumanla kaplı evine girer, çocuğu kucaklar, öper koklar ve bir müddet sonra dönerdi: Bunu

⁵⁹ Müslim, *Fedâil* 63.

⁶⁰ Hz. Peygamber'in (sav) çocukları hakkında geniş bilgi için bk. Vâkıdî, *Meğâzi*, I, 404-413, II, 731-741, II, 814-822; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 302-308, IV, 6, 12., 238, 277, 293-295; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 207-208, 295, II, 63-64, 120-123, VIII, 100; Belâzûri, *Ensâb*, I, 343, 198-227; İbn Abdîrberri, *el-İstâb*, IV, 1844-1845; Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, (çev. Salih Tuğ), I-II, İstanbul 1990-1991, I, 250-251, II, 663-694; Ayşe Abdurrahman, *Terâcîmu Seyyidâti Beyti'n-Nübüvve*, Kahire ts. ; aynı müellif, *Rasûlüllah'ın Annesi ve Hanımları*, (çev. İsmail Kaya), Konya 1987; Muhammed, Abdurrahman Abdülganî, *Zevcâtü'n-Nebî Muhammed*, Beyrut-Kahire 1991, s. 52-53; Vicdânî, Ebû Rıdvan Muhammed Sadık, *Hz. Muhammed Niçin Çok Evlendi*, (çev. Ahmet Karadut), Ankara 1998, 58-62; Salihi, Muhammed b. Yusuf, *Ezvâcû'n-Nebî*, (thk. Muhammed Nizamüddin Fetih), Beyrut-Dimaşk 1999, s. 161-173; Yeniçeri, Celal, *Hz. Muhammed ve Yaşadığı Hayat*, s. 93-97; Ali Şeriati, *Muhammed'i Tanıyalım*, (çev. Ali Seyidoğlu), Ankara 2000, s. 99-100; Kazıcı, Ziya, *Hazret-i Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri*, İstanbul 2003; Kandemir, Yaşar, "Hanımlarının Dilinden Hz. Peygamber", *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı*, İstanbul 2006, s. 93-116; Savaş, Rıza, "Asr-ı Saadette Hz. Peygamber'in Aile Hayatı", *Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslâm*, (ed. Vecdi Akyüz), I-V, İstanbul 1994, I, 297-310; Afzalurrahman, *Sîret Ansiklopedisi*, I-VI, İstanbul 1996, II, 121-213.

yaptığı zaman da kendisi Arap Yarımadası'nın hemen tamamını kaplayan ve Bizans İmparatorluğu'nun güney sınırlarına uzanan Medine devletinin tartışmasız yöneticisiydi".⁶¹

Fâtıma (rah) en küçük ve kendisinden sonra yaşayan tek çocuğu idi. Hz. Peygamber (sav) onu çok severdi. Fâtıma'yı (rah) görünce sevinir, kendisini ayakta karşılar, elini tutarak yanaklarından öper, iltifat edip yanına veya kendi yerine oturturdu. Babası kendi evine gelince Fâtıma (rah) da onu aynı şekilde karşılayıp ağırlardı.⁶² Hz. Peygamber (sav) sefere giderken aile fertlerinden en son Fâtıma (rah) ile vedalaşır, seferden dönünce de ilk olarak onunla görüşür, sonra zevcelerinin yanına giderdi.⁶³ Allah Rasûlü (sav) ayrıca kadınlardan en çok Fâtıma'yı (rah), erkeklerden de Ali'yi sevdiğini ifade etmiştir.⁶⁴ Sahâbe Hz. Âişe'ye (rah), Hz. Peygamber'e (sav) bütün insanlar içinde en sevgili kimdi?, diye sorduklarından ondan "Seyyide Fâtıma" cevabını almışlardır. Bunun üzerine sahâbe "Erkekler arasında kim?" sorusunu yönelttiğinde ise bu defa "Onun kocası" ifadesini duymuşlardır.⁶⁵ Rasûl-i Ekrem'in (sav) ayrıca kızı Fâtıma (rah) hakkında şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Fâtıma benim bir parçamdır. Ona eziyet eden bana eziyet etmiş gibidir. Onu taciz eden şey beni taciz eder ve onu inciten şey beni incitir".⁶⁶

Hz. Peygamber'in (sav) Fâtıma'ya (rah) olan sevgisini gösteren diğer önemli bir işaret ise Mekke'nin fethinden sonra Hz. Ali'nin (ra) Ebû Cehil'in kızı Cüveyriye ile evlenmek istemesi veya Ebû Cehil'in yakınlarının kızlarını Hz. Ali (ra) ile evlendirmek için Rasûl-i Ekrem'in (sav) iznini talep etmeleri üzerine onun gösterdiği tepkidir. Bu vesile ile yaptığı konuşmalarda Fâtıma'nın (rah) kendisinin bir parçası olduğunu, onun üzülmelerini istemediğini, Rasûlüllah'ın (sav) kızı ile Allah düşmanının kızının bir araya gelemeyeceğini, Cenâb-ı Hakk'ın helâl kıldığı bir şeyi haram kılmamakla beraber bu evliliğe izin vermeyeceğini, ancak Ali'nin (ra) Fâtıma'yı (rah) boşadıktan sonra başka kadınla evlenebileceğini söylemiştir.⁶⁷ Allah Rasûlü'nün (sav) kendisinden sonra yaşayan tek çocuğu olan Fâtıma'ya (rah) karşı sevgi ve şefkatine eşi Hz. Âişe (rah) de şu rivayetiyle şahitlik eder: "Rasûlüllah'a konuşma tavrıyla, oturuş ve sohbet şekliyle Fâtıma'dan daha çok benzeyen birini görmedim. Fâtıma'yı ne zaman görse ileri çıkar, karşılar ve öperdi. Sonra onun elinden tutar ve yanına getirir-

⁶¹ Müslim, *Fedâil* 63.

⁶² Müslim, *Fedâil* 98; Ebû Dâvûd, *Edeb* 143, 144; Tirmizî, *Menâkıb* 60.

⁶³ Ebû Dâvûd, *Tereccül* 21.

⁶⁴ Tirmizî, *Menâkıb* 60.

⁶⁵ Tirmizî, *Menâkıb* 60, 61.

⁶⁶ Buhârî, *Fedâil* 12, 29, 31; Müslim, *Fedâil* 93-94.

⁶⁷ Buhârî, *Fedâil* 16, *Menâkıb* 27, *Nikâh* 109; Müslim, *Fedâil* 17.

di. Peygamber ne zaman Fâtıma'nın evine gitse, Fâtıma kalkar onu karşılar ve öperdi. Peygamber'in vefatı öncesi hastalığında Fâtıma onu ziyarete geldi. Peygamber "hoşgeldin kızım" diyerek karşıladı. Fâtıma'yı öptü ve yanına oturttu ona bizim duyamayacağımız şekilde bir şey söyledi. Fâtıma ağlamaya başladı. Babası bunun üzerine onun kulağına eğilip tekrar gizli bir şey söyledi. Bu defa da Fâtıma güldü. Biz bu ağlamanın ve gülmenin sebebini sorduğumuzda "Ben Allah'ın Rasûlü'nün sırlarını açıklayıcı değilim" cevabını verdi. Peygamber'in vefatından sonra bu hadiseyi yine sorduğumda "benimle gizli olarak ilk konuştuğunda bana ecelinin yaklaştığını söyledi ve ben ağladım, benim sıkıntımı görünce bana Ehl-i Beyt'ten kendisine ilk ulaşacak olanın ben olduğumu söyleyince ben de gülümsedim" dedi".⁶⁸

Allah Rasûlü (sav) Fâtıma'nın (rah) oğulları olan Hasan (ra) ve Hüseyin'i (ra) çok severdi ve onlarla sık sık oynardı. Ebû Hureyre (ra) bir gün Allah'ın Rasûlü (sav) ile dışarı çıktıklarını ve Fâtıma'nın (rah) evine geldiklerinde Peygamber'in (sav) Hasan'ı (ra) kastederek "Küçük adam orada mı? Küçük adam orada mı?" buyurduğunu ve Hasan'ın (ra) geldiğini, kucaklaştıkları sırada Allah'ın Rasûlü'nün (sav): "Ey Allah'ım ben onu seviyorum, senin de onu ve onu sevenleri sevmeni niyaz ediyorum" buyurduğunu rivayet etmiştir.⁶⁹ Üsâme b. Zeyd'in (ra) rivayetine göre, Hz. Peygamber (sav) Hasan'ı (ra) ve Üsâme'yi alır: "Ey Allah'ım!, onları sevdiğim için, onları sevmeni niyaz ediyorum" diye dua ederdi.⁷⁰ Bir başka rivayette Üsâme b. Zeyd (ra) Rasûlüllah'ın (sav) kendisini ve Hasan'ı (ra) dizlerine aldığı bir dizine kendisi ve bir dizine Hasan'ı (ra) oturttüğünü ve "Ey Allah'ım! Onlara merhamet etmeni niyaz ediyorum, çünkü ben onlara merhamet ediyorum" diye dua ettiğini söylemiştir.⁷¹ Yine Üsâme b. Zeyd (ra) şöyle der: "Bir gece bir işim için gittiğimde, Peygamber dışarıya elbisesinin içinde bir şeyle çıktı. Ben, ona işimden bahsetmeyi bitirdiğimde, elbisesinin içinde ne olduğunu sorunca elbisesini açtığında Hasan (ra) ile Hüseyin'i (ra) gördüm. Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Bunlar benim oğullarım, benim kızımın oğulları! Ey Allah'ım ben onları seviyorum, senin de onları ve onları sevenleri sevmeni niyaz ediyorum".⁷²

Rivayete göre Rasûlüllah (sav) mescidde insanlara hitap ederken torunları Hasan (ra) ve Hüseyin (ra) düşe-kalka yürüyerek yanlarına geldiler. Rasûl-i Ekrem (sav) minberden indi, onları kaldırdı,

⁶⁸ Buhârî, *Menâkıb* 25.

⁶⁹ Buhârî, *Menâkıb* 27; Müslim, *Fedâil* 17.

⁷⁰ Buhârî, *Menâkıb* 27; Müslim, *Fedâil* 17; Tirmizî, *Menâkıb* 31.

⁷¹ Buhârî, *Menâkıb* 27; Müslim, *Fedâil* 17.

⁷² Buhârî, *Menâkıb* 27; Tirmizî, *Menâkıb* 31.

ardından da şöyle buyurdu: "Allahu Teâlâ malınız ve evlâtlarınız birer fitnedir" diyerek hakikati buyurmuştur: Şu iki çocuğun düşe-kalka yürüyüşlerine baktım ve vaazımı kesip onları yukarı almaktan kendimi alıkoyamadım".⁷³ İbn Abbâs rivayet etmiştir: Rasûlüllah (sav) Hasan'ı omuzlarında taşırken sahâbeden biri Hasan'a (ra) "bindiğin binek ne güzel binektir" dediğinde Hz. Peygamber (sav) bunun üzerine "Ve sürücüsü ne güzel sürücüdür" cevabını vermiştir.⁷⁴

Hiz. Ebû Bekir (ra) Allah'ın Rasûlü'nü (sav) yanında Hasan'la (ra) birlikte minberde gördü. Hiz. Peygamber (sav) bir insanlara, bir de ona bakıyor ve şöyle diyordu: "Bu benim oğlum bir liderdir ve Allah'ın, iki büyük Müslüman fırkayı onun vasıtası ile uzlaştıracığını umuyorum".⁷⁵ Enes (ra) rivayet ediyor: "Rasûlüllah'a ehli-beytinden en sevgili olanın kim olduğu sorulduğunda "Hasan ve Hüseyin" diye cevaplamıştır. Hiz. Peygamber (sav) Fâtıma'ya (rah) "Oğullarımı bana çağır, onları kucaklayayım" diyordu. Rasûlüllah'ın (sav) "Hüseyin bana, ben Hüseyin'e aitim. Hüseyin'i seveni Allah sevsin" buyurduğu rivayet edilmiştir.⁷⁶

Zeyd b. Hârise (ra) Peygamber'in (sav) kölesiydi. Sonradan onu azad etti ve evlât edildi. Babası ve amcası onu geri almak için geldiklerinde Rasûlüllah, kararı Zeyd'e (ra) bıraktı. Zeyd (ra), Hiz. Peygamber'in (sav) muhabbeti ile o kadar doluydu ki, onunla kalmaya karar verdi, babası ve amcası ile beraber gitmeyi reddetti. Babası ve amcası, oğullarının hür olarak dönmek yerine Peygamber'i (sav) tercih etmesine çok şaşırılmışlardı. Zeyd'in (ra) amcası Cebele bu hadiseyi şöyle dile getirir: "Rasûlüllah'a (sav) geldim ve ey Allah'ın Rasûlü kardeşimi benimle beraber gönder" dedim. Rasûlüllah (sav) : "O buradadır, seninle gitmek isterse kendisini alıkoyacak değilim" dedi. Fakat Zeyd, "Ey Allah'ın Rasûlü, sana hiç kimseyi tercih etmem" deyince, kardeşimin düşüncesini benimkinden daha iyi buldum".⁷⁷

Enes b. Mâlik (ra) şöyle rivayet etmiştir: "İbrahim'in vefatında Rasûlüllah'ın (sav) gözlerinden yaşlar süzölmeye başladı. Abdurrahman b. Avf (ra) O'na 'Sen de mi ya Rasûlüllah?' diye sordu. Hiz. Peygamber (sav), 'İbn Avf, bu merhamettendir' dedi ve daha çok gözyaşı döktü ve "Göz ağlar, kalp üzölür, fakat biz sadece Allah'ın

⁷³ İbn Mâce, *Libâs* 20; Tirmizî, *Menâkıb* 30; Ebû Dâvûd, *Salât* 17; Nesâî, *Cuma* 30.

⁷⁴ Tirmizî, *Menâkıb* 31.

⁷⁵ Buhârî, *Menakib* 27; Nesâî, *Cuma* 17.

⁷⁶ Buhârî, *Fedâil* 18-22; Müslim, *Fedâil* 32, 56. 58-61, 67; Tirmizî, *Menâkıb* 31; İbn Mâce, *Mukaddime* 27.

⁷⁷ Tirmizî, *Menâkıb* 40); İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 264-265.

hoşnut olacağı sözü söyleriz. Senden ayrıldığımızı üzüldünüz ya İbrahim!” dedi.⁷⁸

Kızlarından biri Hz. Peygamber’e (sav) oğlunun ölmekte olduğunu haber verdi ve çocuğun yanına gelmesini istedi. Rasûlüllah (sav) selamını yolladı ve “Allah'ın aldığı O'na aittir ve O'nun verdiği O'na aittir, O herkes için bir ecel tayin etmiştir, öyleyse sabret ve Allah'tan mükâfatını bekle”dedi. Kızı tekrar, ısrarla gelmesini talep eden bir haber gönderince Rasûlüllah (sav) sahâbilerden bazıları ile beraber gitmek üzere yola koyuldu. Rahmet Peygamberi (sav) ölmek üzere olan çocuğu kaldırdı ve bu sırada gözleri yaşla doldu. Yanındaki bir şahıs: “Ya Rasûlallah, bu nedir?” dediğinde “Bu, Allah'ın kullarının kalbine yerleştirdiği merhamettir. Allah sadece merhametli kullarına merhamet eder” buyurdu.⁷⁹

Görüldüğü gibi bir insan olarak Hz. Peygamber (sav) de çocuklarıyla beraber yaşadı, diğer insanların evlerinde çocuklarıyla beraber yaptığı her şeyi yaptı. Onların neşeli zamanlarında mutlu oldu, acılarına üzüldü. Çocukları ve kızının çocukları öldüğünde, ölümlerin sebebiyle gözyaşı döktü, üzüntü ve acı duydu, kısacası etiyile kemiğiyle bir insan olduğunu, sevdiklerini kaybeden herhangi bir insanın duyacağı acıları hissettiğini gösterdi. Fakat Hz. Peygamber'in (sav) büyüklüğü, alelâde kimselerin yaptığına aksine bu dünyanın geçici olayları karşısında kendi kontrolünü kaybetmemesi ve fakat zihnini ve kalbini mükemmel bir denge durumunda muhafaza etmesidir. Oğlu İbrahim öldüğünde, yaşlar yüzünden aktı. Sahâbiler onu teselli ettiler. Ardından da onun başkalarına üzüntülerini azaltmalarını öğütlediğini hatırlattılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: “Hayır, ben bağıra bağıra ağlamayı ve ölünün aşırı övülmesini yasakladım. Sizin bende gördüğünüz, sevgi eseridir ve kalpteki merhamettir; merhamet etmeyene merhamet edilmez. Çocuğumuz için üzülmüyoruz, gözler yaşla doluyor ve kalp içe doğru kabarmaktadır, yine de Rabbimizi üzecek hiçbir şey söylemeyiz. İbrahim, eğer bu, herkes tarafından takip edilecek yol olmasaydı ve en sonuncumuz ilk gidenimize kavuşacak olmasaydı, senin için bundan daha fazla üzüldüm”.⁸⁰

Onun büyüklüğünün esası buradadır. Tarihte, hiçbir insan davranış ve tavırda, iyi ahlakta ve takvada bu yüceliğe erişememiştir. O, herkesten mükemmeldi. Bütün bunlar ahlakî güzellik ve olgunluk ile mükemmel huzur ve mutluluğun kazanılabilmesi için insanlığın Hz. Peygamber'den (sav) öğrenmesi ve günlük hayatında uygulaması gereken davranışlardır. Allah Rasûlü'nün (sav) çocuklarıyla olduğu

⁷⁸ Buhârî, *Cenâiz* 43.

⁷⁹ Buhârî, *Cenâiz* 32.

⁸⁰ Buhârî, *Cenâiz* 32.

kadar eşleriyle de çok iyi ve samimi ilişkileri olduğuna ve onlarla çok huzurlu ve sakin bir hayat geçirdiğine şüphe yoktur. Evinin bütün atmosferi sevgi, şefkat, iyilik ve takva doluydu. Onun aile ilişkilerinde herkes için bir ders vardır. Hanımlarıyla beraber gülmüştür ve eğlenmiştir, evde onlar için küçük işler yapmıştır. Bazen torunlarıyla oynamış, hatta onları sırtına almıştır. Onun Peygamber ve devlet başkanı olarak yüksek seviyede olması, evdeki çocukları ve hanımları için normal şeyleri yapmaktan veya sade bir insan gibi aile fertleriyle sevgi ve mutluluk dolu bir hayat yaşamaktan hiçbir şekilde alıkoymamıştır. Onun hayatının bu gerçeği, onu bütün babalar ve kocalar için ebedi örnek kılmıştır.

Hız. Muhammed'in (sav) çocuklarına karşı olan davranışlarını örneklerle sunduktan sonra onun bu konuda ortaya koyduğu esasları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Erkek ve Kız Çocukları Arasında Ayırım Yapmama

Câhiliyye devrinde kız çocuklarından nefret edilir, bir erkek olarak doğmadıkları için onların suç işlediklerine inanılırdı. Kız çocuğunun doğum haberi bir kişinin hayatında alabileceği en kötü haber kabul edilirdi.

İslâm öncesi dönem Arapları çocuklarını özellikle kızları üç sebepten öldürürlerdi. Kur'an, her üç sebebi de kötölemiştir. İlk olarak putlarını memnun etmek için çocuklarını sunaklarda kurban ederlerdi: "Böylece putlara hizmet edenler, puta tapanların çocuğunu helâke sürüklemek, dinlerini karmakarışık etmek için çocuklarını öldürmelerini onlara iyi göstermişlerdir.⁸¹ Kur'an'da bu bahiste ayrıca şu ifadeler de yer alır: "Beyinsizlikleri yüzünden, körü körüne çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri Allah'a iftira ederek haram sayanlar mahvolmuşlardır".⁸²

İkinci olarak, onlar çocuklarını fakirlik korkusuyla öldürmekte idiler. Kur'an onları bu konuda uyarılmış ve çocukların öldürülmesini yasaklamıştır. "Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin ve onların rızıklarını veren Biziz".⁸³ Ve yine İsrâ sûresinde şu ifadeleri buluruz: "Çocuklarınızı, yoksulluk korkusuyla öldürmeyin. Biz onlara da size de rızık veririz. Onları öldürmek şüphesiz büyük bir günahdır".⁸⁴ Bu âyet eski çağlardan günümüze kadar devam etmekte olan kürtajı kökünden kesmektedir. İnsanların çocuklarını öldürme-

⁸¹ Enâm, 6/137.

⁸² En'âm, 6/140.

⁸³ En'âm, 6/151.

⁸⁴ İsrâ, 17/31.

ye veya çocuk düşürme usulüne başvurmalarının sebebi muhtaç olmak korkusu idi..

Üçüncü olarak; câhiliyye Arapları kız çocuğundan dolayı bir damada sahip olmayı zillet kabul ediyorlardı. Eğer kızları bir savaş sırasında yakalanırsa cariye hâline getirilirdi ki bu da ayrı bir zilletti. Bu sebepten onlar kızlarını öldürüyorlardı. Kur'ân bu fiilin, hesap gününde hesaba çekileceğini şu âyette belirtmektedir: “Kız çocuğun hangi suçtan ötürü öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman...”⁸⁵

Kur'ân her ne sebeple olursa olsun çocukların öldürülmesini tamamen reddetmiş ve kötüleştirmiştir.⁸⁶ Hz. Peygamber (sav) çocuklara, rengi ve cinsiyeti ne olursa olsun eşit davranılması gerektiğini öğretmiştir. İslâm öncesi Arap toplumunda uzun süredir yerleşmiş bulunan tavırları değiştirmek için kız çocuklarına özel ilgi göstermiştir. Bu hususta “kim ki iki kız çocuğu erginlik çağına varduktan sonra yanında kaldıkları veya o kimse onların yanında kaldığı sürece onlara iyi davranıp ihsanda bulunursa kızları onu cennet'e dâhil ederler (yâni o kimse kızlarına ettiği iyilik sayesinde cennetlik olur)” buyurmuştur.⁸⁷ Bu hususta Hz. Âişe'den (rah) şöyle bir rivayet gelmiştir: Rasûlüllah (sav) buyurdu ki: “Eğer bir kimse kızlara değer verdiğinden dolayı eziyet görürse ve onlara iyi davranırsa onlar Cehennem'e karşı perde olurlar”.⁸⁸ Rasûl-i Ekrem'in (sav) bunlardan başka kız çocuklarını özenle yetiştirenlere Allah'ın büyük mükâfat vereceğini belirten pek çok hadisi bulunmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber'in (sav) İslâm'la müşerref olan kadınlardan biat alırken, biatin bir şartının da “çocuklarını öldürmeyecekleri”nin olduğu bilinmektedir.⁸⁹

Çocukları Bir İmtihan Vesilesi Kabul Etme

Mü'minler işleriyle çok fazla meşgul olmamaları ve çocuklarına olan sevgileri yüzünden hayatın hakiki gayesini unutmamaları için uyarılmaktadırlar. Buna göre Müslümanlar çocuklarını terbiye etmek, sözleri ve amelleri ile onlara hayatın hakiki gayesini göstermek için ellerinden gelen gayreti göstermelidirler. Böylece evlâtları her iki dünyada nimetlere ve mutluluklara kavuşurlar. İnananlar çocuklarını sırat-ı müstakim'e getirmek için hiçbir sıkıntıdan kaçınmamalı ve bütün kudret ve servetlerini bu amaç için harcamalıdır. Çocuklarının İslâm toplumunun dindar, dürüst ve vicdanlı birer üyeleri ola-

⁸⁵ Tekvîr, 81/6-9.

⁸⁶ Nahl, 16/58-59.

⁸⁷ İbn Mâce, *Edeb* 3.

⁸⁸ Buhârî *Edeb* 18.

⁸⁹ Mümtehine, 60/12.

bilmeleri için, onlara iyi bir terbiye vermek, müminlerin ahlâkî, dinî ve ictimai vazifeleridir. Fakat bütün teşebbüs ve gayretlerine rağmen çocuklarını kendi hayat yollarının doğruluğuna inandıramıyorlarsa, o zaman onlar için kendilerini mahvetmemelidirler. Çocuklarının önünde inançlarını açıklamalı ve onları fiillerinin kötü sonuçları ile ilgili olarak uyarmalıdır. Kur'an bu hususta şu iki kişinin kıssasından bahsetmektedir: Onlardan biri itaatkâr ve Allah'a iman etmekte, diğeri asi ve O'na iman etmemektedir. Birincisi şöyle söylemekte: "Rabbim! Bana ve ana-babama verdiğin nimete şükretmemi ve benim razı olacağın yararlı işler yapmamı sağla; bana verdiğin gibi soyuma da salah ver; doğrusu sana yöneldim, kendimi sana verenlerdenim" Fakat diğeri anne-babasına şöyle demektedir: "Of size, benden önce nice nesiller gelip geçmişken beni tekrar diriltmemle mi tehdit ediyorsunuz?" Ana-babası Allah'a sığınarak: "Yazık sana! İnan, Allah'ın sözü gerçektir". Fakat o "Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir?" diye cevap vermektedir.⁹⁰ Kur'an'ın bu âyetlerinde iki insan örnek verilmektedir. Birisi ana-babasına muti ve gerçek mü'min, diğeri ise kâfir ve ana-babasını itham eden, onlara karşı kaba kelimeler kullanan biri. Allah ilk örneğin tavrını övmekte ve şu âyetle ona en iyi mükâfatları vereceğini müjdelemektedir: "İşte yaptıklarını en güzel şekilde kabul ettiğimiz ve kötülüklerini geçtiğimiz bu kimseler cennetlikler içindedirler. Bu, verilen doğru bir sözdür".⁹¹ Diğer taraftan, kibirli ve âsî, anne-babasına hiçbir saygı göstermeyenler şiddetli ceza ile tehdit edilmektedirler: "İşte onlar kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçmiş ümmetler içinde, Allah'ın azab va'dinin aleyhlerine gerçekleştiği kimselerdir. Doğrusu onlar hüsranda olanlardır".⁹² Bu örnekler, kendilerini hor gören, onların değerli ve kutsal gördükleri her şeyi reddeden, onları geri kafalı, saygı ve hürmete layık olmayan kişiler olarak gören çocuklara sahip ana-babalara açık bir derstir. Böyle bir çocuğa sahip olan ana-babalar, öğüt vermeye ve öğretmeye devam etmelidir. Fakat çocukları yine de onların yolundan gitmeyi reddediyorsa, o zaman ana-baba, çocuklarının peşinden giderek kendi iman gemilerini batırmamalıdır.

Kur'an ana-babaları, dünyevî servet ve evlât sevgisinin cazibesine karşı da uyarmaktadır: "Ey inananlar! Sizi mallarınız ve çocuklarınız Allah'ı anmaktan alıkoymasın; böyle olanlar hüsrana uğrayanlardır".⁹³ Bu sebeple, mal ve çocuk sevgisine çok fazla bağlanmak, ana-babayı Allah'a ibadetten alıkoyabilir ve onların mahvına

⁹⁰ Ahkâf, 46/ 15-17.

⁹¹ Ahkâf, 46/16.

⁹² Ahkâf, 46/18.

⁹³ Münâfikûn, 63/9.

sebebe olabilir. Bundan dolayı ana-babalar çocuklarının dünyevî iyiliği için çok aşırı çalışmamaları konusunda uyarılmıştır. Ana-babaların bütün gayretine rağmen çocuklar istenildiği gibi cevap vermiyorlarsa, o vakit çocuklarına karşı olan vazifelerinden affedilmiş olurlar. Ancak, kendilerini yaratan Rabblerine karşı olan vazifelerinde devamlı olmalıdırlar. Zira Âl-i İmrân sûresinde şu hükmü okumaktayız: “İnkâr edenlerin malları ve çocukları Allah'a karşı onlara bir şey sağlamaz. İşte onlar ateşin yakıtıdır”.⁹⁴ Mücâdele sûresinde ise şu ifadeler vardır: “Malları ve çocukları onlara Allah katında bir fayda sağlamaz. Onlar Cehennemliklerdir. Orada temelli kalacaklardır”.⁹⁵ Kur’ân’ın bu âyetleri ana-babaların çocuklar İslâm’ın Sırât-ı Müstakiminde kaldıkları müddetçe onların durumlarının iyileştirilmesinden sorumlu oldukları, eğer bunu kabul etmezler de doğru yoldan saparlarsa mümkün olan en iyi yolla öğüt vermeye devam etmeleri gerektiği konularında hiçbir şüphe bırakmamaktadır. Fakat çocukları yine de hak yoldan inhiraf ederlerse, ana-babalar onları izleyerek kendilerini tehlikeye atmamalıdırlar. Eğer onları takip ederlerse, bilmelidirler ki, zenginlikleri ve soyları onları Allah’ın elim azabından koruyamaz. Böyle ana-babalar, dünyevî zenginliğin gurur ve şaşaasının ve çocuklarının kendilerini aldatıp Sırât-ı Müstakim’den alıkoymaması konusunda da uyarılmışlardır: “Bilin ki dünya hayatı oyun, oyalanma, süslenme, aranızda övünme ve daha çok mal ve çocuk sahibi olmaktan ibarettir. Dünya hayatı ise sadece aldatici bir geçinmedir”.⁹⁶

Kur’ân’da ayrıca ana-babalara mal ve evlada çok fazla bağlanmanın ve onlarla çok fazla ilgilenmenin Allah katındaki durumlarına bir şey katmayacağı hatırlatılmıştır. Özellikle çocuklar Sırât-ı Müstakim’den ayrılmış ve yanlış yolu seçmişse: “Ey İnsanlar! Sizi bana yaklaştıracak olan ne mallarınız ve ne de çocuklarınızdır; yalnız inanıp yararlı iş işleyenler (Bana yakınlaştırırlar)”.⁹⁷ Bu âyetin iki anlamı vardır: Birincisi, kişiyi Allah'a yakınlaştıracak olan mal ve evlât değil, iman ve salih ameldir. İkincisi; mallar Allah yolunda harcanırsa ve çocuklar Tevhid kavramının idrakine tamamen varacak, iman ve salih amellerinde sabit kalacak şekilde terbiye edilirse, mü'min kul için Allah'a yaklaşma yolunda birer vasıta olabilirler. Bu sebeple eğer iyi bir terbiye verilirse ve bu terbiye onları dindar ve faziletli olduğu kadar iyi ve mazbut insanlar haline getirirse, çocuklar ana-baba için gerçekten çok kıymetli varlıklar haline gelirler.

⁹⁴ Âl-i İmrân, 3/10.

⁹⁵ Mücâdele, 58/17.

⁹⁶ Hadid, 57/20.

⁹⁷ Sebe, 34/37.

Diğer taraftan Hz. Peygamber (sav) de Allah'ın dini yolunda bir mani olmaması için bir kişinin çocuklarına olan sevgi ve şefkatini normal ve makul sınırlar içinde tutması gerektiğini vurgulamıştır. Zira malla birlikte çocuklar da bir imtihan vesilesidir. Allah, kulu- nun, çocuklarının sevgisine çok dayanarak hayatının esas gayesini unutup unutmayacağını görmek istemektedir. Kur'an bu hakikatten şu sözlerle bahsetmektedir: "Ey inananlar! Allah'a ve Peygambere karşı hainlik etmeyin, size güvenilen şeylere bile bile ihanet etmiş olursunuz. Mallarınızın ve çocuklarınızın, aslında bir imtihan olduğunu ve büyük ecrin Allah katında bulunduğunu bilin".⁹⁸ Bu hususta Teğabün süresinde de şu sözleri okumaktayız: "Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız bir imtihandır".⁹⁹ Bu âyetler, ana-babalara çocuklarına aşırı sevgi ve bağlılık duymalarının doğurabileceği tehlikeyi hatırlatmaktadır. Bu tehlike kişinin imanının gerektirdiği ahlâk, iyilik ve adalet seviyelerini korumakta güçlük çekmesidir. Dolayısıyla ana-babaların çocuklarının sevgisi ile inançlarının sevgisi ve Sırât-ı Müstakim arasına bir denge kurmaları gerekmektedir. Onların çocuklarına aşırı bağlanarak Allah'ın yolundan sapmaları mümkündür ve bundan vazgeçmeleri, çocuklarının olduğu kadar, kendilerinin de iyiliğindedir.

Çocukları Bir Kuvvet Vasıtası Görmeme

Sıkıntı anlarında çocuklarının ve servetinin kendisine yardım edeceğini düşünerek Allah'ın mesajına itibar etmemek, akıllı insanın tavrı olamaz. Böyle insanlar, bütün bu düşüncelerin boş hayaller olduğu ve ihtiyaç anında fayda vermeyeceği konusunda sık sık uyarılmıştır. "İnkâr edenlerin malları ve çocukları, Allah'a karşı onlara bir şey sağlamaz. İşte onlar ateşin yakıtlarıdır".¹⁰⁰ Yine Kur'an, insanları çaresizlikleri ve yardımcılarının çaresizlikleri konusunda şöyle uyarmaktadır: "Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Babanın, çocuğunun yaptığından ceza görmeyeceği, çocuğun da babasının yaptığından ceza görmeyeceği günden sakının".¹⁰¹ Zira bu günde en sevgili oğul bile babasına yardım etmeye muktedir olmayacak. Bu hususu teyid sadedinde Mücâdele süresinde şu âyeti buluruz: "Malları ve çocukları onlara Allah katında bir fayda sağlamaz".¹⁰² İnsanlar zenginlikleri ve malları ile gurur duyarak övünebilirler, fakat neticede eğer hayatlarını Allah'a ve peygamberlerine isyanla geçirmişlerse bunların hiçbir faydası olmaz.

⁹⁸ Enfâl, 8/27-28.

⁹⁹ Teğâbün, 64/15.

¹⁰⁰ Âl-i İmrân, 3/10.

¹⁰¹ Lokman, 31/33.

¹⁰² Mücâdele, 58/17.

Çocukları Allah'a Hamd'e Davet Etme

Ana-babalar çocuklarına daima iyi şeyler öğretmeli ve daima hamd etmeleri gereken nimet ve ihsanları hatırlatmalıdırlar. Kişinin yapmaya muktedir olduğu bütün iyi ve güzel eserler de Allah'ın yardım ve inayeti ile gerçekleşir, O olmadan kişi, iyilik ve adalet yolunda ilerleyemez. Rabbine şükretmek insanların aslı vazifelerinden olmalıdır: "... Rabbim! Bana ve ana-babama verdiğin nimete şükürde, hoşnut olacağın işi yapmakta beni muvaffak kıl. Rahmetinle beni iyi kullarının arasına koy!".¹⁰³ "Rabbim! Bana ve ana-babama verdiğin nimete şükretmemi ve benim razı olacağın faydalı bir işi yapmamı sağla".¹⁰⁴ Böylece çocuklarda olduğu kadar ana-babalarda da onları Sırat-ı Müstakim'de tutacak sağlıklı dengeli ve adil tavırlar oluşturulmuş olur. Bu tavır sayesinde insanlar dünyanın nimetlerinden tat alırlar ve aynı zamanda Allah'ın kanunları içerisinde kalırlar.¹⁰⁵

Sonuç

Şahsiyetlerin gelişimi aşamasını yaşayan yeni nesillerin karakter oluşumu esnasında onlara Müslüman kimlik ve kişilik kazandırmak için öncelikli olarak Allah Rasûlü'nü (sav) en doğru şekilde tanıtmak icabeder ki, onlar hayatlarında bunları kendilerine örnek alabilsinler. Eğer bu husus ihmal edilirse, gençlerin hayatlarında örnek alacakları modeller başka şahıslar olacaktır. Zira günümüzde içinde hiçbir iyinin olmadığı, sadece kendisi için yaşayan, tek derdi dünyalık olan sahte kahramanlar gençlerimize rol modeli şeklinde takdim edilmektedir. Bunun yanı sıra asrımızda gençlere sınırsız özgürlük teşvik edilmekte, yetişkinlik öncesi dönem adeta hayatın bir eğlence süreci olarak sunulmaktadır. Hâlbuki gençlik dönemi boş harcanacak bir zaman değildir. İlim öğrenmek, meslek edinmek, ibadet alışkanlığı kazanmak için bu süreç eşsiz bir fırsattır. Bu gerçeği vurgulayan Hz. Peygamber (sav) ihtiyarlıktan önce gençliğin kıymetinin bilinmesini istemiştir. Zira gençlik çağında yapılan ibadetler daha makbul, hizmetler daha verimlidir.

Günümüzde gençlerimizin karşı karşıya kaldıkları problemlerin başında onların yanlış hedefler peşinde koşmaları gelir. Kendisine doğru ve gerçek bir ideal kazandırılmayan, özellikle de maneviyattan

¹⁰³ Neml, 27/19.

¹⁰⁴ Ahkâf, 46/11.

¹⁰⁵ Bu konuda bk. Afzalurrahman, *Siret Ansiklopedisi*, II, 222-237; Hökelekli, Hayati, "Hz. Peygamber'in Çocuklara ve Gençlere Yaklaşımı", *Hz. Muhammed ve Gençlik*, Ankara 1995, s. 47-57; Aydın, Abdullah, "Hz. Peygamber'in (sav) Terbiyesinde Yetişen Çocuklar", *İslâm'da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu Kitabı*, İstanbul ts. s. 303-313.

uzak kalan gençler, tamamen maddî hayata yönelirler. Bunun sonucunda da kısa yoldan para kazanma, hazır geliri tüketme peşinde koşan, daha kötüsü içki, kumar gibi zararlı alışkanlıklara müptela olan gençler geleceğin teminatı olmak bir yana, adeta toplumun büyük bir sorunu haline gelirler. İşte bu olumsuzluklarla karşı karşıya gelmemek için ana-babalar, çocuklarına Efendimiz (sav) ve ashâbını en doğru bir şekilde öğretmeli ve onların, hayatlarının her alanında peygamberi örnek almalarını sağlamaya çalışmalıdırlar. Kur'an'da geçen "Andolsun ki Allah'ın Rasûlün'de sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı uman ve Allah'ı zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır" (Ahzâb, 33/21) âyeti bu hususta temel düstur olmalıdır.

Hayatın bütün safhalarında olduğu gibi çocuk ve gençlerin eğitiminde de Hz. Peygamber'in (sav) metodu bize rehberlik edecektir. Zira Rasûlüllah (sav) hayatı boyunca yeni yetişen nesillerle özel olarak ilgilenmiş, gençlerle muhatap olması esnasında onların fitratını tanıyarak hareket etmiştir. Onlara öylesine şefkatli, candan ve sevgi dolu davranmıştır ki, hayatı boyunca gençler onun etrafında pervane olmuşlar, ona can ü gönülden bağlanmışlardır.

Hz. Peygamber'in (sav) erkek çocukların yanı sıra kız çocuklarının eğitime de özel itina gösterdiği malumdur. Nitekim o, kızı Hz. Fâtıma'nın (rah) ve ashâbın kız çocuklarının terbiyesini bizzat üstlenmiştir. Ayrıca Peygamber hanımları yanlarına ümmetin genç kızlarını alarak onların eğitimiyle meşgul olmuşlardır. Onların eğitim ve terbiyesinden geçen bu hanımlar da daha sonra ilme büyük hizmetler vermişlerdir.